

Kangal Köpeği

Orhan YILMAZ*

Köpeğin tanımı

Köpek ifadesi tek başına, Etçiller Takımı'nın, Köpekgiller Familyası'ndan, boy ve biçim bakımından bir çok ırkı olan, insanlar tarafından çok yönlü faydalanılan, çok iyi koku alan, sadık; bekçilik, avcılık, sürü koruma gibi işler için kullanılan memeli bir evcil hayvan olarak geçer. Her ne kadar köpekler etçil olarak sınıflandırılrsa da, günümüzde artık “hepçil”, yani “ne bulurlarsa onu yiyen” olmuşlardır. Hayvanlar içerisinde insana en yakın olan köpek, aynı zamanda hayvanların en zeki olanlarından biridir (Yılmaz 2004: 17).

Köpeğin zoolojik sistemdeki yeri

Köpeğin zoolojik sistemdeki yeri, aşağıdaki şekilde gibidir:

Alem (Kingdom)	<i>Animale</i> (Hayvanlar)
Bölüm (Phylum)	<i>Chordata</i> (Kordalılar)
Alt bölüm (Subphylum)	<i>Vertebrata</i> (Omurgalılar)
Sınıf (Clasis)	<i>Mammalia</i> (Memeliler)
Alt sınıf (Subclasis)	<i>Placentalia</i> (Plasentalılar)
Takım (Ordo)	<i>Carnivora</i> (Etçiller)
Aile (Familia)	<i>Canidae</i> (Köpekgiller)
Cins (Genus)	<i>Canis</i> (Köpek)
Tür (Species)	<i>Canis familiarise</i> (Evcil köpek)

* Ziraat Yüksek Mühendisi.

Köpeğin evcilleştirilmesi

Köpek evcilleştirilen ilk hayvan olarak bilinir. Köpekten sonra koyun evcilleştirilmiştir. Gerçekten de, Kuzey Amerika Kızılderililerin son birkaç yüzyıl öncesine kadar evcilleştirdikleri yegâne hayvan köpek idi. Eski Mısır'da köpek kutsal sayılırdı. Onlar için mezarlıklar yapılmış ve buraları kutsal birer mekân sayılmıştır.

Evcilleştirilmesi, son yapılan araştırmalara göre, İ.Ö. 15.000 yılına kadar uzanmaktadır. İ.Ö. 3000 ya da 2000 yıllarından kalma Eski Mısır resimleri, zarif av köpekleri (Saluki-İran Tazısı), güçlü çoban köpekleri (Mastiff) ve hatta küçük ev köpeklerini göstermektedir. Ayrıca eski Mısır'ın kutsal köpek mezarlarında, tazi, base ve bazı melez küçük köpek ırklarının iskeletleri bulunmuştur. (Gökçöl 1981: II/ 297). Günümüzdeki "**Dikkat Köpek**" levhaları gibi, Romalılar da kapılarına aynı anlama gelen, Latince "**Cave canem**" levhasını asıyorlardı (Clutton-Brock 1996: 35).

Köpekler ne iş yapar?

Köpekler, bilinen evcil hayvan gütmeye, ev, işyeri vs. koruma, av köpeği olarak kullanma, yakın koruma sağlama, yalnız ve yaşlı insanlara can yoldaşlığı yapma, körlere rehberlik etme, mayın, narkotik, bomba arama, iz takibi, keşif görevleri dışında, tarihte bir çok ilginç görevler üstlenmişlerdir.

Romalılar köpeği saldırı ve mesaj taşıma amacıyla kullandılar. Üzeri keskin usturalarla kaplı demir boyunduruklar taşıyan, kerpeteni andıran dişlere sahip Molossus köpeklerinin görüntüsü karşısında düşman genellikle savaşılmaktansa kaçmayı tercih ederdi.

Mesaj Köpeği denilenler en talihsiz hayvanlardı. Askeri emirler küçük bir bakır tüpün içine konur ve hayvana yutturulurdu. Köpek gideceği yere vardığında, tüpün tabii yollardan çıkmasını bekleyecek vakit olmazdı. Gönderilen önemli emri bir an önce alabilmek için, köpek boğazlanır ve karnı yarılarak tüp alınır.

Ortaçağ'da kilise toplantılarında, rahipler üşüyen ayaklarını ısıtmak için, köpekleri kullanıyorlardı. Fransa'da, çok lezzetli bir yiyecek olan ve yeraltında yetişen "**Domalan Mantarı**" aramasında, üstün koku alma duygusu ile donatılmış köpekler kullanılmaktadır. Uzaya giden ilk canlı, 1957 yılında Ruslar tarafından uzaya gönderilen "**Laika**" isimli köpektir (Clutton-Brock 1996: 7, 16, 44).

Köpeğin bazı tür özellikleri

Köpeklerin çeneleri genellikle uzundur. Köpeklerin ağzında 42 dişi bulunur. Köpekdişleri, avın eti ile sinirlerini kesip ayırmada, arka azı dişler kemik çiğneme de kullanılır. Avı iyice yakalamakta kullanılan ön azı dişleri uzun ve keskindir.

Ter bezleri olmadığı için, terlemezler. Herhangi bir koşma anında veya fazla sığağa maruz kaldıklarında, vücutlarında biriken fazla ısıyı atmak için, dillerini dışarı çıkarırlar.

Köpeklerde normal vücut ısısı ortalama 38,4 derece, nabız dakikada 70-100 ve solunum 15-30'dur. Koku alma duyguları çok gelişmiştir. Burunlarında 125-200 milyon arasında koku alma hücresi bulunur (Gökçöl 1993: VII/ 2332).

Pençeleri hareketsizdir, tırnakları deri altına çekilemez. Ön ayaklarında 4 parmak, 5 tırnak bulunur. 5. tırnak bilektedir. Arka ayaklarında 4 parmak bulunur. Kangal ve diğer bazı ırk köpeklerin, arka ayaklarında, 4 parmak, ama 5, 6 veya 7 tırnak bulunabilir. Sadece Afrika Avcı Köpeği'nin bütün ayaklarında 4 parmak ve 4 tırnak vardır.

Köpeğin üreme özellikleri

Dişi köpeklerin genellikle 8 veya 10 meme başı vardır. Dışının meme başında 3-4 delik birden bulunur. Gebelikleri ortalama 9 hafta, yani 63 gündür. Bir batında 3-10 arası yavru doğururlar. Bazı köpekler ilk doğumunda sadece 1-2 yavru yapabilir (Gökçöl 1993: VII/ 2333). Bazı ırk köpekler 10 taneden fazla yavru verebilir. Bu konuda, kayıtlara geçmiş dünya rekoru, A.B.D.'den W. N. Ely'ye ait "**Lena**" isimli köpektir. Bu köpek 1944 yılında, bir batında tam 23 yavru dünyaya getirmiştir (*Milliyet Guinness Rekorlar Kitabı* 1985: 23). Köpeklerin dünyadaki sayılarının 1 milyar civarında olduğu sanılmaktadır.

Türk folklorunda köpek

Köpek, attan sonra Türk insanına en yakın hayvanlardan biridir. Bu özelliğiyle, köpeğin Türk folklorunda, özellikle onomastik yapılarında, önemli ve değişmez bir öge olarak yeri bulunmaktadır.

Eski paganizm devirlerinde, Proto Bulgarlardan bir kısmının, köpeği aynen Tibet toplumunda olduğu gibi bir ilah seviyesine yükselttikleri ve köpeği kurban ettiklerine dair önemli tarihsel deliller bulunmaktadır.

Köpeğin Türk toplumunda kutsal bir hayvan sayıldığını gösteren deliller vardır. Bunun canlı örneklerini halen Özbek toplumunda görmekteyiz. Özbekler yeni doğan bir bebeğe, "**it köylek**" adı verilen bir giysi giydirmektedirler. Bebeğin kırkı çıkana kadar, kaza ve belâlardan bu elbise ile çıkacağına inanırlar (Doğan 2001: XII-II/ 633).

Türk tarihinde köpek

Türk folklorunda köpek, Tibet toplumunda olduğu gibi bir kült sayılmasa da, kutsal sayılan hayvanlar grubundandır. 12 hayvanlı Türk takviminin 11. yılı, "**İt Yılı**"dır. Eski Türk Şamanlarının, elbiselerine demirden yapılmış köpek tasvirleri astıkları bilinmektedir (*Meydan Larousse* 1992: X/ 527).

Kumanlar için köpek çok önemli idi ve "**Köpeğin Başı**" için yemin ederlerdi. Yine Kumanların bayraklarında köpek resmi bulunmaktaydı. Macarlar arasında "**Kumda Kuman Köpeği'nin koştugu gibi**" deyimini halen kullanılmaktadır.

Efsanelerde köpek

Kuzey ve Doğu Türkleri'nin folklorunda “**it başlı, sığır ayaklı**” bir kavimden söz edilmektedir. Ebülğazi Bahadır Han, savaş için toplanan Özbekleri anlatırken, “**İt başlı, sığır ayaklı**” bir kavimden söz etmiştir. Ayrıca bu “**İt başlı**” kavim motifine Avrupa ve Hint mitolojilerinde de rastlanmaktadır.

Altay Türk masallarında, kocaları köpek kılığında olan, güzel kadınlar ülkesi anlatılır. Kazak Türklerinde, “**Kurmay**” adında bir kuşun yumurtalarından, köpek çıkmaktadır. Kaşgarlı Mahmut'a göre, “**Kerkes**” adlı bir kuş 2 yumurta yapar. Bunların birinden, “**Barak**” adında, tüylü bir köpek meydana gelir. Dede Korkut masallarında köpek, bir dost ve kılavuz olarak tasvir edilir (Caferoğlu 1961: 1-11).

TÜRKİYE KÖPEK IRKLARI

Sahip olduğumuz 5 ırktan, 3'ü çoban köpeğidir. Bu çoban köpekleri, genel bir kural olarak, bekçi köpeği olarak yetiştirilen büyük şehirler hariç tutulursa, koyun yetiştiriciliğinin yapıldığı yerlerde bulunur. Koyunu da post rengine göre takip ederler. Mesela Akkaraman yetiştiriciliğinin yapıldığı yerlerde açık boz renkli Kangal ve Akbaş,

Morkaraman yetiştiriciliğinin yapıldığı yerlerde, koyu, sarı, çapar, dalkır (çizgili postlu) renkli Kangal ve Kars Çoban Köpeği bulunur.

Kangal Köpeği

Esas yayılma alanı, Akkaraman Koyunu yetiştiriciliğinin yaygın olduğu Sivas, Tokat ve Yozgat üçgenidir. Bu üç ilin dışında, Erzincan, Kayseri, Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Ankara, Kırıkkale, Konya, Karaman ve Aksaray illerinde de, değişen sayıda saf numunelerine rastlamak mümkündür. Fakat günümüzde Türkiye’de gitmediği yer kalmamıştır.

Aslan şeklinde vücut yapısı, yüzde ve kulaklarda siyah maske, kafatasına yapışık kulaklar, yukarı ve öne kıvrık kuyruk ile karakterize olmuştur. Post rengi boz ve bozun açık krem renginden, kızıl kahve rengine kadar değişik tonlarıdır.

Cesareti, sadakati, duygusallığı ön plana çıkar. Kangal köpeği kendi sürülerini ve insanlarını korumada korkusuz ve yeteneklidir. Sürüsündeki hayvanlar, çocuklar, ev hayvanları, çiftlik ve köydeki diğer insanlara karşı naziktir. Ekstrem hava şartlarına dayanabilir. Böylesine iri bir ırka göre uzun ömürlüdür. İnsanları sever; ancak sürüyle

Akbaş Köpeği

de bağ kurar ve onu korur. Bağımsızdır, fakat aynı zamanda zeki ve eğitilebilirdir de. Eğitimle kontrol edilebilse de, iri köpeklere ve diğer yırtıcı hayvanlara karşı saldırgandır (Yılmaz 2004: 49).

Akbaş Köpeği

Başlıca yayılma alanı, Eskişehir, Kütahya, Afyon, Konya, Tuz Gölü ve Ankara arasında kalan bölgedir. Fakat günümüzde, yukarıdaki bölge ağırlıklı olmak üzere, yaygın olmasa da yurdun bir çok bölgesinde görülebilir.

Post rengi istisnasız beyazdır. Kulaklardan, kuyruk sokumuna kadar olan bölgede, bir parça krem rengine müsaade edilebilir. Boz Kangal'a nazaran daha zarif, güzel görünümlü ve sivri burunludur. Tüyleri Boz Kangal'a nazaran daha yumuşaktır. Vücut ağırlığı ve yüksekliği olarak Boz Kangallar'dan küçüktür. Cesaret, sadakat ve kurda gitme yönünden Boz Kangallar'dan aşağı kalmaz, hatta daha fazladır (Yılmaz 2004: 50).

Kars Köpeği

Bu ırk genellikle, başlıca Kars olmak üzere, Artvin'in güney dağlık kesimleri, Erzurum, Ağrı, Ardahan ve Iğdır illerinde bulunur. Bu ırka genellikle Kars, Erzurum, Iğdır ve

Ağrı civarında “**Kıllı**”, Ardahan’da “**Saçaklı**”, Artvin’de “**Tüylü**” denir. Bu ırkı ilk olarak ABD’li David Nelson tanımlamış ve 1996 yılında Konya’da yapılan Uluslararası Çoban Köpeği Sempozyumu’nda tebliğ olarak sunmuştur.

Dış görünüş olarak Kafkasya Ovcharka Köpeği’ne çok benzerler. Postu, bölgedeki ağır kış şartlarına uygun olarak, uzun tüylüdür. Fakat kısa tüylülerine de rastlamak mümkündür. Genellikle koyu renkler ağır basmak kaydıyla, postunda birkaç rengi birden barındırır. Düz siyah, düz beyaz, kırçıl, kırmızı, sarı, kahverengi olmak üzere bir çok renk görülebilir.

Kafa genellikle koyu renklidir. Boyun kısmı ile arka bacakların, arka kısımlarındaki tüyler daha uzundur. Boyun kısmının yeleli olması, önden bakıldığında, köpeği daha heybetli ve iri kafalı göstermektedir.

Yöre insanı tarafından kurdun yanı sıra, bir kaçı bir araya gelirse, fazla büyük olmayan ayıları boğdukları söylenmektedir. Genellikle tek kişiye bağlanma eğilimindedirler. Çevreye karşı fazlaca dost canlısı değildirler.

Havlama sesleri, Kangal’lara nazaran daha boğuk ve kalındır. Kesik kesik havlarlar. Cesaret, sadakat ve çoban köpeği olarak mükemmeldirler.

Cidago yükseklikleri genellikle erkeklerde 65-80 cm, dişilerde 55-70 cm.dir. Ergin ağırlıkları ise erkeklerde 50-65 kg, dişilerde 40-55 kg.dır (Yılmaz 2004: 51).

Türk Tazısı

Türkiye köpek ırkları içinde sayıca en az olanı olmasına rağmen, hakkında en fazla tarihi doküman olan ırk Türk Tazısı’dır. 16. yüzyıldan kalma bir minyatürde, Kanuni Sultan Süleyman’ın bir şehzadesi, bir tazı ile avlanırken resmedilmiştir.

Türk tazısının, Kırgız Tazısı’ndan geldiği, bunun da Orta Asya’dan Anadolu’ya yapılan göçler esnasında, Türkler tarafından getirildiği iddia edilmektedir. Günümüz tazılarından İran Saluki Tazısı’na benzemektedir fakat ondan daha iridir. Post rengi her renkte olabilir. Türk Tazısı, daha çok bıldırcın, keklük, tavşan ve tilki avının yapıldığı, Orta ve Güney Anadolu’nun sulak yörelerinde bulunur. Soğuk mevsimlerde üşümesin diye, sırtına çul veya örtü sarılır.

Türk Tazısı’nın ayakları uzun, vücudu ince, tüyleri kısa, kuyruğu ince ve tüsüz, başı ince ve uzun, boynu uzun, göğsü derin ve karnı çekiktir (Yılmaz 2004: 52).

Tarsus Çatalburun Köpeği

Çoban Köpeği olmayan diğer ırkımızdır. Burnunun ucu 2 parçadır. İsmi buradan almaktadır. Günümüzde güney illerinde çok az sayıda bulunmaktadır. Çok üstün bir koklama yeteneği vardır. Avı arayıp bulmak ve kaldırmak konusunda çok iyidir (Yılmaz 2004: 53).

KANGAL KÖPEĞİ

Kangal Köpeği, köpek türü içinde müstesna bir yeri işgal eder. Dünyanın en akıllı, en sadık ve en ağır köpek ırklarından biridir.

Kangal Köpeği'nin kökeni

Türkler, anayurtları olan Orta Asya'yı boylar halinde terk ederken, yanlarında 3 şeyi getirmişlerdir: At, it ve koyun. At; binek ve çeki hayvanı olarak, it; insan ve hayvanlara bekçilik hizmeti için kullanılıyordu. Koyun ise; hem yolculuk esnasında gıda vazifesi görüyordu, hem de tek malları idi.

Günümüzde başlıca İç Anadolu'da bulunan Kangal Köpeği ve Kangal Koyunu da, büyük göç sırasında getirilen hayvanların neslinden gelmektedir. (Yılmaz 2004: 66).

“Kangal Köpeği” ismi nereden çıktı?

Son 30 seneye kadar, hiç kimse Kangal Köpeği ismini kullanmıyordu. Anadolu'da verilen isimler “Çoban İti/Köpeği, Koyun İti/Köpeği, Karabaş” gibi isimlerdi. Bu köpeğe Kangal ismi verilmesine neden olan kişiler Bayan Dr. Charmian (Biernoff) Steele, Messrs J. Lloyd, D. Lyth ve Dr. Withof-Keus'dur.

Bayan Dr. Charmian (Biernoff) Steele, daha önce Konya civarında arkeolojik kazı yapan ve 1965 yılında 3 aylıkken edindiği bir erkek ve bir dişi yavruyu İngiltere'ye ilk kez götüren bir arkeologdur. Dr. Steele İngiltere Köpek Kulübü'ne (Kennel Club) başvurarak, köpeklerini kayıt ettirmek istedi. Dr. Steele'e köpeklerin hangi ırktan olduğu sorulduğunda, Türkiye'de bu köpeklere “Karabaş” dendiğini ve koyun gütmeye, bekçilik koruma köpeği olarak kullanıldıklarını belirtti. İngiltere Köpek Kulübü, yeni bir ırk ismi koyma konusunda daha önce bazı problemler yaşamıştı. Bu yüzden sadece Karabaş ismini, ırk ismi olarak kabul etmedi. “Karabaş-Anadolu Koyun Köpeği” ismini sözlüğe bakarak bire bir tercüme etti ve “Karabash-Anatolian Sheep Dog” ismini ırk ismi olarak tescil etti. Fakat Dr. Steele'in bu isme itiraz etmesi üzerine, İngiltere Köpek Kulübü yeni ismi “Anatolian Karabash Dog” olarak değiştirdi.

1968 yılında Bayan Dr. Steele ile birlikte Messrs J. Lloyd ve D. Lyth Türkiye'ye geldiler ve “Gritaurus Arılan” ve “Gritaurus Melek” isimli köpekleri yurt dışına çıkardılar. 2 yıl sonra Messrs J. Lloyd ve D. Lyth, Kangal ilçesine geldiler ve buradan “Elif” ve “Atak” isimli iki köpeği yurt dışına götürdüler. Messrs J. Lloyd, Kangal'dan getirdiği bu köpeklere izafeten, “Anatolian Karabash Dog” isminin değiştirilerek, bu köpeklere “Kangal Köpeği” isminin verilmesini istedi. Bundan 3 yıl sonra Dr. Withof-Keus Kangal'a geldi ve burada misafir olarak bir müddet kaldı (Reed 2003: 147-149).

İngiltere'de 1960'lı yıllarda, bizim namımıza, bizim köpeğimizin isminin ne olacağı tartışmaları yapılırken, biz hâlâ 1973 yılında 25 kuruş bedelle bastığımız posta pulunun üstündeki Kangal Köpeği resminin altına “Çoban Köpeği” yazıyorduk. Aklımız

başımıza 1995 yılında gelmiş olacak ki, 10.000 lira bedelle basılan pulun üstüne “**Kangal Köpeği**” yazmayı akıl etmiştik.

Tesadüfen Kangal ilçesine gelen, burada misafir olan, buradan yavru alan Messrs J. Lloyd, D. Lyth ve Dr. Withof-Keus, sayesinde “**Kangal**” ismi, yabancılar tarafından ırk ismi olarak öne çıktı. Bu kişiler Kangal ilçesine değil de, Kayseri’nin Pınarbaşı ilçesine veya Tokat’ın Zile ilçesine gelmiş, misafir olmuş ve yavru almış olsalardı, bu ırkın ismi “**Pınarbaşı Köpeği**” veya “**Zile Köpeği**” olacaktı.

Kangal Köpeği TSE Standardı

Mart 1997 tarihinde Türk Standardları Enstitüsü tarafından, TS 12172 olarak kabul edilen Damızlık Kangal Köpeği’nin standardı şu şekildedir:

Sivas ili çevresinde, özellikle Kangal ilçesinde yetişen, saflığı tescil edilmiş, doğal şartlara uyumlu ve dayanıklı, güçlü, çevik, gerek sahibine, gerekse sürüye sadık ve koruyucu iri yapılı saf ırk, ideal bir çoban köpeğidir.

Yine bu standarda göre Kangal Köpekleri, 0-5 aylık yaşta erkek yavru, 0-5 aylık yaşta dişi yavru, 6-16 aylık arası yaşta genç erkek, 6-12 yaş arası genç dişi, 16 aylıktan büyük ergin erkek ve 12 aylıktan büyük ergin dişi olmak üzere 6 gruba ayrılmıştır.

Genel özellikler olarak Damızlık Kangal Köpeği;

1-Baş büyük, uzun ve kulakları arasında ters V şeklinde çıkıntılı, burun orta uzunlukta ve küt, ağız büyük; burun, ağız ve göz çevresi siyah,

2-Gözler iri ve kahverenginin değişik tonları renkte,

3-Kulakları geniş, uzun ve sarkık,

4-Boyun güçlü, baş ve vücut bağlantısı kuvvetli,

5-Göğüs geniş ve derin,

6-Karın ince ve düz,

7-Kuyruk iri, uzun, yukarı ve sırta doğru 360° civarında kıvrımlı,

8-Bacaklar uzun, kuvvetli, pençeleri iri ve güçlü, bazılarında arka ayakları çift mahmuzlu,

9-Tüyler parlak, kısa, sık, açık bejden gri-sarı-beyaz renge kadar değişen tonlarda, başta burun ağız, kulak ve göz çevresi kırçıl siyah, bacakların alt kısımları ile pençeler özellikle ön ayaklar beyaza yakın açık renkte,

10-Koku alma duyusu gelişmiş,

11-Geceleri daha aktif, sürü hareketlerine daha uyumlu,

12-Sahibine ve sürüye sadık, yaban hayvanlarına ve kötü niyetli kimselere karşı hırçın ve saldırgan,

13-Kardeş kardeşe genelde çiftleşmeyen,

14-Onurlu ve işini bilen zeki özellikte olmalıdır (Kangal Köpeği TSE Standardı 1997: 1-2).

Dünyada Kangal Köpeği'ne artan ilgi

Kangal Köpeği, üstün cesareti, dayanıklılığı, sadakati, ağırbaşlılığı ile, diğer ırklar arasından sıyrılmaktadır. Sadece, kurt ile mücadele eden bir ırk değildir. Başka hayvanlar ile mücadele için de kullanılmaktadır.

ABD'de çiftlik hayvanlarını, Puma veya Cougar (*Felis concolor*) denen Dağ Arslan'ları, Kurt (*Canis lupus*), Coyote denen Kır Kurdu (*Canis latrans*), Çakal (*Canis aureus*) ve Vaşak (*Felis lynx*)'lardan korumak üzere Kangal Köpeği yetiştirilmektedir. Bir çok Afrika ülkesi de, Çita (*Acinonyx jubatus*) ve Sırtlan (*Crocuta crocuta*)'nın çiftlik hayvanlarına zarar vermesini önlemek için, Kangal Köpeği edinmektedir.

Kangal Köpeği, Batı ülkelerinde de önemli bir ev köpeği olmuştur. Türk-İslam kültüründe, köpeğin evde gezinmesi, Batı dünyasındaki gibi, eve ayakkabı ile girilmediği ve evde namaz kılındığı için hoş karşılanmaz. Oysa Batı ülkelerinde, eve ayakkabı ile girilir. Bu nedenle, bir Kangal Köpeği, rahatlıkla bir ev köpeği olarak beslenmektedir.

Eskiden Batı ülkelerinde ev ve bekçi köpeği olarak, Rottweiler, Pitbull ve Doberman gibi bazı ırklar tercih edilirdi. Fakat bu köpekler, zaman zaman aniden saldırganlaşabilmektedir. Bilhassa, kendileriyle oynamak isteyen evin küçük çocuklarına zarar vermekte ve ölümlerine sebep olmaktadır. Kangal Köpeği'nde ise böyle bir durum asla görülmediğinden, Batı dünyasında Kangal Köpeği'ne artan bir talep olmaktadır (Yılmaz 2004: 69-70).

Kangal köpeğiyle ilgili bir tehlike

Son yıllarda, Kangal Köpeği konusunda bir tehlike belirmiştir. Kangal Köpeği'ndeki, Kangal ismi özellikle ABD kaynaklı uluslararası etkiye sahip filmlerde kullanılmamaktadır. Bu gelişmenin sonucu olarak isim unutturulup kökeni kaybettirilebilir ve sonra da uygun bulunan bir yere mal edilebilir.

Dikkat edilirse, Batı dünyasında kurulan Kangal Köpeği kulüplerinin hemen tamamında, Kangal ismi özellikle kullanılmamaktadır. Bunun yerine “**Karabaş**”, “**Anadolu Karabaş**”, “**Anadolu Çoban**” gibi uydurma isimlerle, kulüp ve dernekler kurulmaktadır.

Hollywood film sanayi ile sahiplenme: İş bununla da kalmamakta, çeşitli yanıltıcı ve yanlış yönlendirici yollara başvurulmaktadır. Mesela 2001 yılı Eylül ayında, Türkiye sinemalarında, “**Kediler ve köpekler**” (İngilizce orijinal ismi *Cats and Dogs*) isminde bir sinema filmi gösterildi. Bu filmin baş rol oyuncusu, bir Kangal Köpeği idi. Ama bu köpeğin bir Kangal Köpeği veya bir Türkiye köpek ırkı olduğu, filmin hiçbir yerinde geçmemektedir.

Bir sahne var ki çok ilginçtir: Tüm dünya ülkelerinden, köpek ırklarının katıldığı bir “Dünya Köpek Konseyi” düzenleniyor. Kamera, konsey toplantı salonundan, bazı köpek ırklarını, oturdukları koltukta, ülke ismi ile birlikte veriyor. Sırasıyla Çin'in

Chow Chow (Çov Çov), Almanya'nın Çoban Köpeği (Alman Kurt Köpeği) gösteriliyor. Bunların peşinden Belçika, Güney Afrika Cumhuriyeti, Malta ve adını sanını hiç duymadığımız Cote d'Oviera diye hayali bir ülkenin köpek ırkı da, ülkesinin ismi ile birlikte ekrana geliyor. Ama, Türkiye ile filmde başrol oynayan Kangal Köpeği'nin ismi pas geçiliyor.

Başka bir filmde; 2002 yılı Mart ayında, sinemalarda gösterilen, baş rollerini Meg Ryan ve Hugh Jackman'ın paylaştığı, **“Büyülü Çift”** (İngilizce orijinal ismi *Kate and Leopold*) filminde de, Kangal Köpeği önemli bir rol oynuyor. Filmin hiçbir yerinde, Kangal Köpeği veya Türkiye ismi geçmiyor. Bunlar benim izleyebildiklerim.

Farz edelim ki, Kangal Köpeği ırkının isminin duyulmadığı bir ülkede, yukarıda sözü edilen iki sinema filmi gösteriliyor. Mesela Peru'da, Kenya'da veya Tayland'da... Sinemanın insanların üzerindeki etkisi malum. Sonuçta bu köpekten edinmek isteyenler çıkacak ve onu elde etmek için ABD'den talepte bulunacaklardır. Belki de zamanla ortaya çıkabilecek bir gelir kaynağından, ülkemiz mahrum kalacaktır.

Bu tip propagandalara karşı, aynıyle mukabele edilmelidir. Dışişleri Bakanlığı tarafından koordine edilen Türkiye'yi tanıtmaya faaliyetlerine, Kangal Köpeği muhakkak dahil edilmelidir. Mesela her yıl geleneksel olarak New York'ta Mayıs ayında yapılan **“Türk Yürüyüşü”**ne, 2002 yılından itibaren Kangal Köpekleri'nin katılması, başlı başına büyük bir olay olmuştur (Yılmaz 2004: 70-72).

KANGAL KÖPEĞİ ve KURT

Bu iki cesur ve asil hayvanın yolu, sürekli kesişmektedir. Gerek morfolojik yapı, gerekse huy ve karakter özellikleri itibariyle birbirine oldukça benzeyen bu iki hayvan, üçüncü bir tür yüzünden sık sık karşı karşıya gelir: Koyun...

Kurt

Köpekgiller (Canidae) ailesinden etçil, memeli bir hayvandır. Halk arasında **“Canavar”** ve **“Böcü”** olarak anılır. Latince ismi *“Canis lupus”* olup, İngilizce'si **“Wolf”**, Almanca'sı **“Der Wolf”**, Fransızca'sı **“Le Loup”**dur. Tarih boyunca hem korkulan, hem saygı duyulan bir hayvan olmuştur.

Kurdun tür özellikleri

Kurdun boyu, kuyruksuz olarak 90-120 cm, kuyruğu 35-40 cm, cidago (omuz) yüksekliği 75-85 cm'dir. Ağırlığı 30-50 kg'dır. Cidago yüksekliği 90 cm, ağırlığı 60-65 kg gelenlerine rastlanmıştır. Görüldüğü gibi kurt ve Kangal Köpeği'nin vücut uzunluğu, cidago yüksekliği ve ağırlığı hemen hemen aynıdır (Yılmaz 2004: 73).

Kurda giden Kangal'ların özellikleri

Kurda giden bir Kangal'da, şu 3 özellik peş peşe olmalıdır:

1-Cesaret: Kurda gidecek Kangal cesur olmalıdır. Bir çok Kangal, bırakın kurdu görünce, kokusunu alır almaz, oradan hemen uzaklaşır. Görse bile kafasını öte tarafa çevirir. Cesur değilse nasıl kurdun peşinden gitsin?

2-Sürat: Kurdun peşinden gidecek cesareti olan Kangal'ın, kurdu yakalaması için, süratli olması gerekir. Süratli ve uzun süre koşmaya uygun nefesi olmazsa, Kangal kurdu nasıl yakalasin?

3-Güç: Kangal'ın cesareti var, sürati de var. Kurdu yakaladı. Kurdu boğması için, yeterli gücü olması lazım. Kurdu boğacak cüssesi ve gücü olmayan bir Kangal, kurdu nasıl boğsun?

Kurda gitme

Kangal Köpeği bakımından köy yerinde çok önemli görülen bu konu, birkaç yönlüdür.

Konunun sosyal yönü: Anadolu'da bir tabir vardır: **“Beş parmağın beşi bir değildir”** denir. İnsanlar da böyledir, köpekler de, diğer canlılar da. Çevremize bir baktığımız zaman, bazı insanların cesur ve gözü kara, bazılarının vurdumduymaz ve **“Amaaan sende”**ci olduğunu görebiliriz.

Kangal Köpek'leri de genel olarak cesur bir ırk olmasına rağmen, kendi arasında çeşitlilik gösterir. Bazı köpekler **“Kurda gider”** ve **“Boğar”**. Bazıları da gitmez, gitmeye fırsat veya cesaret bulamaz veya gidecek kurt bulamaz. Kurt boğan Kangal Köpeği, nihayetinde sahibinin sürüsüne, malına veya canına musallat olan kurdu bertaraf etmiş ve vazifesini yapmıştır. Bilhassa köy yerlerinde, **“Başkalarının ne dediği”**ne çok önem verilir. Köyde bir kişinin köpeğinin kurt boğması çok önemli bir olaydır.

Kurt boğma

Kangal Köpeği iyi ve uzun koşucudur. Kangal Köpeği kurda yaklaştığı zaman, onu yere yıkmak için, yandan omzu ve göğsü ile vurur. Bu vuruş esnasında, kurdun belinin kırıldığı doğru değildir. İkisi de yan yana koşan iki hayvandan birisinin, diğerine bel kıracak kadar sert bir hamle yapması çok zordur. Eğer kurt hareketsiz dursa da, Kangal Köpeği gelip yandan diklemesine vursa, belki o zaman kurdun beli kırılabilir.

Hamleyi yiyen kurt olduğundan, büyük çoğunlukla, Kangal daha önce toparlanır ve kurdun boğazını tutar ve öldürür. Buna rağmen, kurt can havliyle debelenir. Tırnakları ile Kangal Köpeği'nin karın bölgesi başta olmak üzere, bir çok yerde yara açar.

Eğer kurt yerden önce kalkarsa, büyük ihtimal kaçacaktır. Kaçamazsa köpeğin en hassas yerlerine; boğazına, kulağına veya cinsel organlarının olduğu bölgeye saldırır.

Yukarıda da görüldüğü gibi, kurdun cüssesi ile Kangal Köpeği'nin cüssesi arasında fark vardır. Kurt biraz daha hafiftir. Bu kurt için bir dezavantajdır. Ama kurdun vahşi, cesur ve büyük ihtimal çok aç olması ile jilet gibi keskin dişlere sahip olması, bu dezavantajı bazen üstünlüğe çevirebilmektedir.

Kurt ile Kangal Köpeği'nin benzer yanları

Bu benzerlikleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür;

1- İki türün kromozom sayıları da aynıdır ve $2n = 78$ 'dir. Aynı zoolojik sınıfa (*Canidae*: Köpekgiller) giren Kır Kurdu, Çakal ve Dingo'nun kromozom sayıları da aynıdır. Bunların hepsi birbirleri ile çiftleştiği zaman döl verebilirler. Fakat birbirine dış görünüş olarak çok benzemesine rağmen, Gri Tilki'de bulunan kromozom sayısı $2n = 66$, Kızıl Tilki'nin $2n = 36$ 'dır. Fakat bu iki tilki birbirleri ile çiftleşip döl veremezler.

2-Vücut uzunluğu ve omuz yüksekliği hemen hemen aynıdır. Kurt biraz daha hafiftir.

3-Her iki türde de dişlerin dizilişi ve sayısı aynıdır.

4-Her iki tür de, kan parametreleri ve beyin ağırlığı gibi bazı organlar yönünden birbirlerine benzerler.

- 5-Post renkleri bir birlerine çok benzemektedir ve bozdur.
- 6-Gebelik müddeti her iki türde de ortalama 9 haftadır.
- 7-Yeni doğan yavruların gözleri her iki türde de 12-14 günlükken açılır.
- 8-Her iki tür de 18-24 ayda erginleşir.
- 9-Ortalama hayat süreleri her ikisinde de 12-14 yıl civarındadır.
- 10-Her ikisi de hayatları boyunca tek eşlidirler.
- 11-Her iki tür de keskin bir zekâ, gelişmiş duyular ve üstün cesarete sahiptir.
- 12-Kurtlar kalabalık sürüler halinde yaşamayı severler. Köpekler ise insanlarla beraber yaşamayı severler. Bu haliyle, her ikisi de sosyal hayvanlardır.

Genetik olarak birbirlerine çok yakın olan hayvanların kökenleri, 3 yolla araştırılabilir:

- 1-Genellikle bu tür hayvanlar sadece kök aldığı türle çiftleşebilir ve döl verebilir. Öyleyse çiftleşip, çiftleşmediklerine göre kökenleri araştırılabilir.
- 2-Köken alan hayvanların ortak davranışları incelenir.
- 3-Morfolojik (yapısal) özellikleri karşılaştırılır.

Yukarıda verilen 13 adet benzer nokta, bu 3 yöneme cevap vermektedir. Kurt büyük bir ihtimalle köpeğin atasıdır. Meselâ kurt ve köpekle birlikte aynı kromozom sayısına sahip olan ve aynı Köpekgiller (*Canidae*) familyası içinde olan çakal, kolay kolay köpek ile çiftleşmemekte ve arkadaşlık etmemektedir. Beraber büyütülseler dahi, büyüyünce çakal yollarını ayırmaktadır (Yılmaz 2004: 78).

Kangal Köpeği kurttan mı türedi?

Kurt ile Kurtçul Kangal'ın veya Kangal Köpeği'nin benzerliğinin ötesinde, bütün köpek türlerinin, kurttan meydana geldiğini iddia eden bir bilimsel araştırma bulunmaktadır. Savolainen ve arkadaşlarının, "**Batı Asya köpeklerinin orijini hakkında genetik bir delil**" isimindeki araştırmasının sonuçları, 2002 yılında *Science* dergisinde yayınlanmıştır.

Araştırmada Avrupa, Asya, Amerika'nın kutup bölgesi ve Afrika'dan elde edilen 654 adet, çeşitli ırka mensup köpek ve 38 adet Asya ve Avrupa kurdu kullanılmıştır. Ortaya çıkan sonuç, "**genetik ilişki ağacı**" (*phylogenetic tree*) ile gösterilmiştir.

Genetik olarak birbirine benzeyen hayvanlar, gruplar halinde toplanmıştır. Ortaya 6 adet gurup (A, B, C, D, E, F) çıkmıştır. Bu 6 grubun yayıldığı coğrafi bölgeler incelenmiştir. Buna göre şu sonuçları çıkmıştır:

- 1-A, B, C grupları, çalışılan köpeklerin %95'ini oluşturmaktadır.
- 2-Bu günkü köpeklerin atası, tek bir köpek ırkı idi. Daha sonra bu ırktan diğer köpek ırkları türemiştir.
- 3-Köpeklerin evcilleştirilmesi ilk olarak Doğu Asya'da olmuştur.
- 4-Köpek; sanılanın aksine, 15.000 yıl önce evcilleştirilmiştir.

5-Genetik ağaçta, kurt ve köpeklerin mitokondriyal DNA'larının, her grupta yan yana çıkması, köpeğin kurttan türediğini göstermektedir.

Yukarıda çıkan bu sonuçlara bakarak, kurda benzerliğinden dolayı, bir "ilk" aramak gerekirse; kurttan türeyen ilk köpek Kangal Köpeği'dir diyebiliriz (Koban 2003: 84-88).

KANGAL KÖPEĞİ'NİN İRK ÖZELLİKLERİ

Kangal Köpeği'nin ana ırk vasıfları

Kangal Köpeği'nin dış görünüşünün nasıl olması gerektiği her zaman büyük tartışma konusu olmuştur. Saf Kangal Köpeği'nde ana ırk vasıfları şunlardır:

- 1-Aslan şekline benzeyen vücut ve özellikle kafa yapısı,
- 2-Ağız, burun, kulak ve göz çevresinde siyah maskeyle beraber boz post rengi,
- 3-Kafatasına yapışık kulaklar,
- 4-Yukarı ve öne doğru kıvrık kuyruk.

Bu 4 ırk vasfı, bir sacayağına benzer. Bir sacayağının, ayaklarından birisi eksik olursa, dengesi bozulur. Bir Kangal Köpeği'nde de bu 4 vasıftan biri olmazsa, o köpeğin saflığından söz edilemez.

Diğer tâli ırk vasıfları ise şunlardır:

- 1-Ön göğüste beyaz madalyon,
- 2-Kuyruk ucunda beyaz leke,
- 3-Yüzde ve bazen kuyrukta, birkaç uzun, sert kıllı siyah ben,
- 4-Ayaklarda, dizden aşağı kesimlerde beyazlık,
- 5-Damakta siyah leke,
- 6-Arka ayaklarda **“Pençe”** veya **“Kurtçul Tırnak”** denen 1, 2, veya 3 adet ilave tırnak,
- 7-Ayaklarda, parmak aralarında perde.

Bu 7 özellikten birinin, bir kaçının veya hepsinin birden olmaması, o köpeğin saf olmadığına delalet etmez. Olması, olmamasından daha iyidir ve makbuldür (Yılmaz 2004: 82).

Renk varyeteleri

Kangal Köpeği'nin renk olarak bazı varyeteleri vardır.

1-Boz: Asıl renk budur ve dominant etkili bir gen tarafından determine edilir. Tanıdığımız, bildiğimiz klasik Kangal'dır.

Eskiden ağırlıklı olarak Eskişehir, Kütahya, Afyon ve Isparta hattı ile, Tokat, Sivas ve Malatya hattının arasında, sahile inmemek kaydıyla, bütün Orta Anadolu'da daha yoğun olarak bulunurdu. Bu bölge aynı zamanda Akkaraman Koyunu'nun ağırlıklı olarak yetiştirildiği bölgedir. Ama günümüzde Boz Kangal, bırakın Türkiye'yi, dünyanın her tarafına dağılmış durumdadır.

2-Kırçıl: Bunlar, vücudunun çeşitli yerlerine yayılmış şekilde kırçılık hakim olan Kangal'lardır.

Bu koyu post rengi sadece baş ve boyunda olabileceği gibi, ön gövdeyi veya bütün vücudu sarmış olabilir. Fakat bu koyu renk bacaklarda bulunmaz. Kurt postuna en çok benzeyen renk varyetesidir. Çekinik etkili bir gen tarafından determine edilmektedir. Genellikle Yozgat-Akdağmadeni, Sivas-Şarkışla ve Malatya-Hekimhan hattı üzerindeki köylerde ve etrafındaki bölgede görülmektedir.

3-Yağız: Bu renk varyetesi kırçıl renge benzer. Fakat kırçıl renkten ziyade, koyu gri, kül rengi bir yağızlık vardır. Ayrıca kırçıl renkten farklı olarak, bu renkte dizden yukarı kesimdeki bacaklar da kül rengindedir. Dizden aşağı kesimlerdeki beyazlık ile kontrast oluştururlar.

Baş genellikle kırçıl renkten daha homojen ve koyu olmak kaydıyla kül rengindedir. Bu renk köpekler iri cüsseli ve sert karakterlidirler. Çekinik bir gen tarafından determine edilirler.

4-Erzurum Sarısı: Post rengi kırmızı, altın veya koyu sarıdır. Yaygın olarak görüldüğü yer Erzurum ve civarıdır. İri yapılı, inatçı ve cesurdurlar. Çok güzel görünüşleri ve asaletli duruşları vardır.

5-Dalkır: Konunun ilmi yönüne vakıf olmayan kişilerce, "Karayaka Irkı Köpek" olarak lanse edilen köpektir. "Karayaka" isminde ayrı bir ırk köpek yoktur. Yurdun çeşitli yerlerinde bu renge "Çizgili Sırtlan Postu, Kaplan Postu" da denmektedir.

Ana post rengi grimsi boz renktir. Bunun üstünde, kaplan postunda olduğu gibi, yukarıdan aşağıya doğru 1-3 cm genişliğinde, sayıları 10-20 civarında koyu gri ve koyu kül rengi çizgiler vardır. Çekinik etkili bir gen tarafından determine edilmektedir. En çok yetiştirildiği yer Ardahan'ın Damal ve Hanak ilçeleridir. Diğer bölgelerde de nadiren görülebilmektedir (Yılmaz 2004: 85-87).

KANGAL KÖPEĞİ'NİN GENEL DAVRANIŞ ÖZELLİKLERİ

Karakteri

Kangal Köpeği'nin karakteri, asil, cesur, ağırbaşlı, zeki, hassas ruhlu ve verilen görevi canı pahasına yapandır.

Zekâsı

Gerek bir çok kaynakta, gerekse yetiştirenlerin ifadesiyle, Kangal Köpeğinin bir çok kelimeyi ve komutu anladığı belirtilmektedir. Kelime haznesinin 250 kelimeye kadar çıktığı iddia edilir. Sık, sık Alman Çoban (Kurt) Köpeği ile karşılaştırılır. **“Kangal Köpeği, ondan daha zekidir”** kanısı yaygındır. Fakat Kangal ile Alman Kurdunun

karşılaştırılması veya Kangal ile diğer köpeklerin zekâ yönünden karşılaştırılması konusunda yapılmış bir bilimsel araştırma yoktur.

ABD'de Stanley Coren tarafından yapılan bir araştırmaya göre, köpekler yeni bir komutu öğrenme ve komuta itaat yönünden sınıflandırılmışlardır. Bu çalışmada 80 adet köpek ırkı araştırılmıştır. En iyi sınıfa dahil köpekler, yeni bir komutu 5 ya da daha az tekrarda öğrenirler ve komuta itaat % 95'dir. İlk 3 sırayı, Border Collie, Poodle (Kaniş) ve Alman Çoban (Kurt) Köpeği alır. En kötü sınıfa dahil köpekler ise, yeni bir komutu 80-100 tekrarda öğrenirler ve komuta itaat % 25 ve aşağısıdır. Buna göre Afgan Tazısı en zor öğrenen ve en itaatsız ırk olmuştur. Basenji ve Bulldog, onu takip etmektedir.

Daha önce kurt boğmuş bir Kangal'ın, yanındaki insanlar "kurt" lafını ettiği zaman, hemen canlandığı, etrafına bakındığı ve kurt aradığı şahit olunmuş olaylardandır. Eğer Kangal Köpeği, çoban ile birlikte, sürekli olarak herhangi bir koyun sürüsüne gidiyorsa, o sürüdeki 300-400 koyunu tek tek tanıdığı yetiştiricilerce iddia edilmektedir. Çoban, koyun sürüsünün başından ayrıldığı zaman, sürüdeki koyunların başka sürülere veya dışarıdan yabancı koyunların sürüye karışmasını önlediği söylenmektedir (Yılmaz 2004: 91).

Davranış Biçimleri

Annelik vasfı: Yavrularına karşı çok şefkatli ve mükemmel annedirler. Kendileri et yerken, yavruları yanına yaklaştığı zaman, hemen geri çekilirler. Yavrularına bırakırlar. Yavrulara karşı herhangi bir tehdit olduğunda, yavrularını ölümüne korurlar

Duygusallığı: Kendilerine karşı yumuşak veya sert davranıldığı zaman, aynıyla mukabele ederler. Sevgi ile muhatap olduklarında, tavır, hareket, mimik, havlama ve inleme gibi çok çeşitli yollarla karşılık verirler. Tam tersine, kötü muamele gördükleri zaman, eğer bunu yapan sahipleri ise küser, kabuklarına çekilirler.

Farz edelim siz sabah köpeğinize kızdınız ve işe gittiniz. Akşam tekrar eve geldiniz, ama sabah kırdığınızı unuttunuz. Ama köpeğiniz unutmamıştır ve sizin yanınıza gelmez, gelse bile süklüm püklüm, başı öne eğik bir haldedir. Siz niçin böyle davranıyor diye düşünürken, ona sabah kırdığınızı ve onu küstürdüğünüz aklınıza gelir. Ona gösterdiğiniz sevgi ile tekrar barışırsınız.

Kıskançlığı: Sahibi başka bir köpeği sevdiği zaman, kıskanırlar ve bunu sahiplerine hal ve tavır ile belli ederler. Bazen sevilen köpeğe zarar verdikleri olur.

Sadakati: Sahiplerini yitirdikleri veya onlardan ayrı kaldıkları zaman, yemeden içmeden kesilirler. Gözleri donuklaşır, hareketleri yavaşlar. Yüz hatları, çökmüş bir insanın halini hatırlatır. Günlerce ulur, ağlar, huysuzlanır, hayata küserler. Birbirleri ile boğuşur veya gelişi güzel toprağı eşerler. Trafik kazası sonucu eşlerden birinin ölmesi sonucu, diğerinin günlerce ölen eşinin başında beklediğı, çok sık şahit olunan hadiselerdendir.

Yemek Terbiyesi: Eğer küçüklükten itibaren, sadece sahibi tarafından beslenmeye alıştırmış ise, başkasının verdiğı yemeğı yemez. Kendisini besleyen sahibi hariç, yemek yerken yanına kimseyi sokmaz. Gerçek Kangal sahipleri, Kangal'ı ile dostluk kurmuş kimseler, köpeğı et yerken, ağızından etini geri alabilirler.

Tuvalet Terbiyesi: Yattığı, yaşadığı yere işemez ve pislemezler. Buna doğdukları andan itibaren riayet ederler. Yeni doğmuş ve gözü kapalı bir yavru bile, yattığı yerden sürünerek biraz uzaklaşır, ihtiyacını gördükten sonra geri gelir.

İnsan Sarraflığı: Kötü niyetli ve iyi niyetli kişileri birbirinden ayırabilirler. Çok sık olmasa da, bazı köpekler sebepsiz yere bazı insanlara saldırırlar. Bunu, biraz yetiştirmeye, biraz da o kişinin kötü karakterli ve negatif elektrik yaymasına bağlayabiliriz. Sürekli kötü muamele görmüş, dövülmüş, sevgi görmemiş, bağı tutulmuş, dar veya karanlık bir mekânda tutulmuş köpekler saldırgan eğilimler gösterebilirler.

Sahibinin samimi arkadaşlarını tanır, onlara müsamahalı davranır. Ama araya mesafe koyar. Sahibi yanındayken, sahibinin arkadaşı eve geldiğinde ses etmez ama, sahibi yokken içeri bırakmaz.

Zayıflara karşı merhameti: Kadınlara, çocuklara, kendinden cüsse olarak çok küçük köpeklere saldırmaz, çok zorlanmadıkları takdirde, zarar vermezler. Bilhassa çocuklara karşı çok sabırlıdırlar. Küçük yavrular dahi, çocuklarla daha çabuk ve iyi ilişki kurarlar.

İş ciddiyeti: Eğer bir koyun sürüsüne bekçilik ediyorsa, sürüden ayrılan bir koyunu yalnız bırakmaz. Koyun kımlıdayamayacak durumdaysa, başından ayrılmaz. Bazen çobanın unuttuğı veya attığı değersiz bir eşyayı, kırık bir tabağı bile beklediğı olur (Yılmaz 2004: 92).

Uyum (Adaptasyon) kabiliyeti

Uyum yani adaptasyon kabiliyeti, hayvan yetiştiriciliğı ve ıslahında çok önemli bir kavramdır. Bir hayvanın, içinde bulunduğu ortamdan ve çevre şartından, daha değışik bir ortama ve çevre şartına nakledildiğı zaman, veriminde herhangi bir azalmanın olup olmaması kabiliyetine denir.

Genellikle genetik ilminde, yüksek verim ile adaptasyon arasında ters bir ilişki vardır. Yani herhangi bir özellik bakımından yüksek bir verime sahip bir hayvanın uyum kabiliyeti, o verim yönünden düşüktür. İdeali her ikisinin de yüksek olmasıdır.

Sertleşme Alâmetleri

Normal şartlarda, kendilerine saldırılmadığı ve kendisinin sorumlu olduğu alana girilmediği zaman, saldırgan değildirler. Böyle bir durumla karşılaştıkları esnada, sırasıyla şu hareketleri yaparlar;

1-Yabancı bir kimse kendi sorumluluk alanına izinsiz girerse, önce hareketsiz kalır, dikkat kesilir ve gözlerini muhatabına diker.

2-Karşıdaki bu mesajı almaz ve ilerlemeye devam ederse, eğer oturuyor veya yatıyorlarsa, hemen ayağa kalkarlar. Tam cepheden durarak, hafif geriye kayılır, başlarını öne eğler. Gözlerinin üst tarafından bakmaya başlarlar. Müteakiben hafif bir hırlama sesi gelir. Kuyruk tam ileriye doğru, halat kangalı gibi kıvrılmıştır. Kulakları geriye yatmış, sırt tüyleri dikleşmiştir. Vücudu yay gibi gerilmiştir. Ağzı da gerilmiştir ve hırlarken, dişleri hafiften gözükür.

3-Karşıdakinin kışkırtıcı hareketi devam ediyorsa, bu aşamada, olduğu yerde havlamaya, bu arada bol bol dişlerini göstermeye başlar. Havlarken ağızdan salyalar saçılmaktadır.

4-Tecavüz yine devam ediyorsa, bu sefer rakibin üstüne, havlayarak hamle yapmaya başlar. Maksadı onu durdurmak veya bir yere sıkıştırıp, etkisiz hale getirmektir.

5-Eğer saldırgan mesajı almamakta ısrar ediyor ve durmuyorsa, artık bu safhada üzerine saldırmaktan başka bir çaresi kalmaz (Yılmaz 2004: 96).

Kavga taktikleri

Kendisine sataşılmadığı ve sorumluluk alanına girilmediği zaman gayet uysal bir hayvan olan Kangallar, kavga ve dövüş konusunda çok ustadırlar.

Genellikle çift olarak yetiştirilen Kangallar, kavga esnasında sürekli birbirlerini korurlar ve eşinin ezilmesine müsaade etmezler. Önce kenardan kavgayı dikkatle ve heyecanla seyrederler. Eğer kavgaya başka köpek karışırsa veya eşinin rakibi çok üstün ve iri yapılı ise, kendileri de araya girerler. Yoksa, iki Kangal birden, zayıf bir köpeğe hücum etmezler.

Kavga ederken eğer yalnız başlarına iseler, arkalarını bir duvar, ağaç veya kayaya vermeye özen gösterirler. Böylece arkadan aniden gelebilecek başka bir saldırıya karşı uyanık durur, tedbir alırlar.

Köpek dövüşleri: Köpek dövüşleri ülkemizin bir gerçeğidir. Bu dövüşlerde sıklıkla yer alan hayvan ırkı ise, güç, cesaret ve kavga tekniği yönünden üstün niteliklere sahip

olan Kangal'dır. Dövüş esnasında, hayvanların birbirlerini yaralamalarının tasvip edilecek bir yanı yoktur. Fakat ortada bir gerçek vardır; iyi damızlık niteliğine sahip Kangal'lar, bu dövüşler esnasında ortaya çıkabilmektedir. Çünkü güç, cesaret, nefes ve zeka gibi bir çok özelliği bünyesinde daha çok bulunduran bir Kangal, diğerine üstün gelebilmektedir.

Zannedildiğinin aksine, günümüzde yapılan Kangal dövüşlerinde, bir köpek diğerini öldürene kadar dövüş devam etmez. Köpeklerden biri arkasını dönüp 3 adım gittiği veya havladığı veya dişlerini takırdattığı (ki bunların hepsi, o köpeğin pes ettiği anlamına gelir) veya çok ciddi yaralandığı veya boğularak öldürülme aşamasına geldiği zaman dövüş hakemler tarafından sonlandırılır. Bu dövüşler esnasında ölüm olayı nadiren meydana gelir.

Kangal'lara ağızlık takarak, birbirlerini yaralamaları önlenerek, "**Kangal Dövüşleri**" değil "**Kangal Güreşleri**" yapılabilir. Pitbull gibi bazı ırk köpeklerin kanlı dövüşlerini televizyonlardan izleyenlere belki bu iyi bir fikir olarak gelmeyebilir. Fakat üstün damızlıkların seçilebilmesi için denenecek yollardan birisi bu olabilir. Bu güreşlerin belirli kuralları konur ve bu konuda uzman kişilerin hakemliğinde, ağızlık takılarak bu güreşler gerçekleştirilebilir (Yılmaz 2004: 96).

En iri Kangal, en iyi Kangal mıdır? Bir çok Kangal Köpeği yetiştiricisi, köpeğinin herkesin köpeğinden büyük olmasını ister. Fakat bu iriliğin sınırı ne olmalıdır, bu çok önemlidir.

-Kangal Köpeği mümkün olduğu kadar iri mi olmalıdır? Cevap:

-Hayır!

Eğer elimizdeki hayvan, bir inek olsaydı, bunu anlamak kolay olurdu. Çünkü ne kadar iri cüsseli olursa, o kadar daha fazla süt elde etme şansımız olabilirdi.

Eğer elimizdeki hayvan, bir besi sığırtı olsaydı, bunu anlamak da kolay olurdu. Çünkü ne kadar iri cüsseli olursa, o kadar daha fazla et elde edebilirdik.

Kangal Köpeği'nin yetiştirilme amacı nedir?: Şurası unutulmamalıdır ki, Kangal Köpeği'nin asli vazifesi koyun sürüsüyle yaylıma gitmek ve sürüye bütün gün bekçilik etmektir. Bu görev, bütün gün açık arazide, güneşin altında, sürüyle beraber gezmeyi gerektirir. Acaba çok ağır ve hantal bir Kangal mı daha kolay gezer, yoksa şimdiki normal yapıda, çevik bir Kangal mı?

Başka köpeklerin, kurtların ve vahşi hayvanlarına saldırısına uğradığı zaman, acaba çok ağır ve hantal bir Kangal mı daha kolay koşar ve dövüşür, yoksa şimdiki normal yapıda, çevik bir Kangal mı?

Kangal Köpeği zaten bu cüssesiyle bile kurtla, çitayla, çakalla, dağ kedisiyle, vaşakla rahatça baş ettiğine göre, köpekler, kurtlar ve diğer vahşi hayvanlarla mücadele için daha ağır bir Kangal Köpeği yetiştirmek, ona hakaret olmaz mı?

-Peki en iri Kangal Köpeği, en cesur Kangal Köpeği midir? Cevap:

-Yine hayır!

Çünkü cesaret kalıpta, boyda, bosda değildir. Yürektedir, kandadır. O cesur yürek, şu anda Kangal Köpeği'nde mevcuttur (Yılmaz 2004: 119)

Kangalın kulağını kesme: Buna, “**Kulak kepçesini kesme**” demek daha doğru olur.

Kulak kepçesinin vazifesi köpeğin kulağına girebilecek toz, toprak, çöp, pislik gibi yabancı maddeler, sinek, sivrisinek gibi haşaratlar ile rüzgar, kar ve yağmur suyu gibi tabii olaylardan, kulağın zararını korumaktır. Anatomik olarak Kangal Köpeği'nin kulak kepçesi büyük, sarkık ve etlidir. Kafatasına yapışık şekilde durur ve vazifesini gayet iyi yapar.

Bir çok Kangal Köpeği yetiştiricisi, 3 sebepten köpeklerin kulağını keserler. Bunların mazeretleri şöyledir:

1-”Kangal’ın kulakları çok etli olduğundan, iyi duyamıyor. Bu yüzden bekçilik görevini iyi yapamaz.”

2-”Gerek diğer köpeklerle boğuşurken, gerekse kurt ile boğuşması esnasında, kulağından tutulabilir. Kulağı etli ve hassas olduğu için, bu durumda kıpırdamaz ve yenilir.”

3-”Herkesin köpeğinin kulağı kesik. Hem ben, köpeğimi böyle daha çok seviyorum, köpeğime kesik kulak yakışıyor.”

Herkesin kendine göre bir mazereti vardır. Avrupa ülkelerinde, köpeklerin kulaklarının kesilmesi, “**Hayvanları Koruma Kanunu**” ile yasaktır ve kesen hapis cezası ile cezalandırılabilir. Bundan dolayı, Batı ülkelerinde Kangal Köpeklerinde bütün kulak kepçeleri yerli yerindedir.

Kulak eğer kesilecekse: Yavru en fazla 2 aylıkken kesilmelidir. Çünkü, daha büyük yaşlarda, kan damarları geliştiğinden, kesim ve kesim sonrası, yara bakımı çok zahmetli olmaktadır. Kesim işi mümkünse bahar aylarına denk getirilmelidir. Yazın yapılan kesimde, yaranın kurtlanması, kışın yapılan kesimde ise yaranın soğuktan azması riski vardır.

Kesim işi muhakkak bir veteriner hekim tarafından yapılmalıdır. Böylece kesim işi, usulüne uygun bir şekilde, kulağa güzel şekil verilerek, anestezi ile uyutularak ve kesim sonrası dikiş atılarak yapılmış olur.

Kulağı koparma: (Çok özür dileyerek) bazı vicdansızlar, yavru henüz birkaç günlük iken, 2 kulaktan tutup, yavruyu havada döndürerek kulağı koparmaktadırlar. Bunu vicdanla, insanlıkla ile bağdaştırmak mümkün değildir.

Çok kere kulak kepçesi, çok biçimsiz şekilde ve kafa derisinin fazladan bir kısmı ile birlikte kopar. Kafatası kemiği gözükür. Yavru eğer ölmezse, kulak sakat kalır. Fakat yavru çok kere, mikrop kaparak ölür. Daha insafılları, yavrunun kulağını kapının arasına kıştırarak, bir bıçakla kesmektedir.

Kuyruk kesme: Eskiden Anadolu'nun bir çok yerinde, Kangal'ların kuyrukları kesilirdi. Yaşlılar bunun sebebini şöyle izah etmektedir: **“Köpek uyurken, bilhassa soğuk mevsimlerde burnunu kuyruğunun altına alır. Sürünün veya beklediği evin yanına kurt, yabancı köpekler ve vahşi hayvanlar geldiği zaman, burnunun üstündeki kendi kuyruk postunun kokusundan dolayı, o hayvanların kokusunu alamaz. Bu yüzden köpeğin kuyruğunu keserdik.”**

Eskilerin bu izahatı şu yönüyle hatalıdır, çünkü köpeğin işitme duyusu, koku alma duyusundan daha keskindir ve köpeği daha çabuk alarına geçirir. Bu yüzden eskilerin yaptığı iş tamamen yanlış bir uygulamadır. Ayrıca kuyruk bir köpeğin dümenidir. Koşarken, kuyruğu ile ani manevra yapar. Kuyruğu kesilen bir köpek kesinlikle ani ve etkili manevra yapamaz. Ayrıca kuyruk kesme çok acı verir. **“Kuyruk acısı”** deyimini buradan gelir. Bu yanlış uygulama, halen Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nde devam etmekte ve buradaki çoban köpeklerinin kulakları ile birlikte kuyrukları da genellikle kesilmektedir (Yılmaz 2004: 151-152).

Kangal'a isim verme

Bir isim verilir ve sık sık söyleyerek, ismine alıştırlır. İlk 1-2 aylık devrede, iki canlı arasında sevgi, güven ortamına bağlı bir arkadaşlık, dostluk bağı tesis edilir. Aşırıya kaçmamak kaydıyla, sık sık başı, sırtı okşanır. Kucağa alınır. Elleri yalamasına izin verilir.

Köpeklere isim koymanın esas gayesi, verilen ismin ayırıcı ve belirleyici özelliğinden faydalanmaktır. Sahibi olduğu bir çok hayvan veya çevredeki bir çok köpek arasından, belli bir tanesini ayırmak, başkalarına söz etmek, tanıtmak için o köpeğe mutlaka bir isim verilmesi gerekir. Köpeklere isim koymanın diğer bir gayesi de, onlara duyulan aşırı sevgidir. Ayrıca ismin sözlük anlamının, o ismi taşıyan köpeğe geçeceğine de inanılmaktadır. **“Kurtboğan”** ismi konulan bir köpeğin ileride bir kurt boğması ümit edilmekte, **“Uçar”** ismi konulan bir köpeğin ise, ileride çok hızlı koşacağına duyulan özlem belli edilmektedir.

Köpeklere isim verilirken belli bazı hususlar gözetilir. Bunlardan en başlıcası, köpeğin post rengi ile ilgili olanıdır. Akkuş, Beyaz, Boz, Bozo, Çapar, Duman, Garoo, Gümüş, Kar, Kara, Karabaş, Kartopu, Sarı, Saro gibi isimler misal verilebilir.

Köpekten beklenen hız, çeviklik ve cesaret gibi özellikler de, isim vermede belirleyici olmaktadır. Afet, Ateş, Atılgan, Atik, Boğar, Cellat, Cesur, Çevik, Fırtına, Jilet, Koşal, Kurtboğan, Poyraz, Şimşek, Tayfun, Yoldeviren, Yolkesen gibi.

Huy ve karakter özelliklerini belirten diğer sıfatlarda isim olarak verilir. Deliküz, Dost, Garip, Keskin, Mahcup, Meraklı, Saymaz, Şirin, Zalim isimlerinde olduğu gibi. Diğer canlı türlerinin isim olarak verildiği de görülür. Aslan, Bildırcın, Ceylan, Çakal, Doğan, Ejder, Kaplan, Keklik, Kobra, Panter, Sıçan gibi.

Nebatat isimleri de sık sık kullanılmaktadır. Fındık, Fıstık, Filiz, Güllü, Kalas, Kütük, Mercan, Pamuk, Sarmaşık, Sümbül misal verilebilir.

Asalet unvanları da isim olarak verilir. Kral, Kraliçe, Kont, Kontes, Lord, Paşa, Prens, Reis, Şövalye gibi.

Toplumun düşman olarak gördüğü bazı politik liderlerin veya sevilmeyen kavramların isimlerini de sık sık görmek mümkündür. Boris, Buş (Bush), Coni, Haydut, Karlos, Korsan, Ladin, Makarios, Saddam, Şamir, Şaron, Şeytan misallerinde olduğu gibi.

Bazen bunun tersi de olur ve köpek sahipleri beğendiği kahramanların isimlerini hayvanlarına verirler. Cesika, Herkül, Keş (Cash), Memati, Monika, Robin, Tango, Tarzan, Taysın (Tyson), Zorro gibi.

Millet veya topluluk isimleri de verilebilmektedir. Apaçi, Arap, Eskimo, Gürcü, Japon, Komançi isimlerinde olduğu gibi.

(Toygar, 1984).

Bazı Kangal Köpeği isimleri: Yörelere göre değişmekle birlikte, Kangal Köpeği için kullanılan bazı isimler şöyledir:

Dişi: Afet, Aksu, Albız, Arap, Ateş, Atılgan, Ayışığı, Ayıcık, Balkız, Berfi, Beyaz, Bildırcın, Bipsi, Boğar, Boncuk, Boz, Bulut, Cambaz, Cellat, Cesika, Ceylan, Cıncık, Çember, Çevir, Çopur, Daşe, Deliküz, Devir, Dost, Efe, Elmas, Fındık, Fıstık, Filiz, Garip, Garoş, Güllü, Gümüş, Gürce, Gürcü, Haydut, Hopi, İnci, Kapan, Kapar, Kar, Karabaş, Karperisi, Kartopu, Katar, Keklik, Keş, Kılıç, Kontes, Korsan, Küço, Mahcup, Manga, Manken, Meraklı, Mercan, Mirce, Monika, Muro, Nazik Hanım, Pamuk, Robin, Sarı, Sarmaşıl, Saymaz, Seçkin, Sedef, Sezgin, Sıçan, Sışup, Sümbül, Süslü, Şavidza, Şirin, Tombul, Uçar, Yaman, Yazgi, Yeriş, Yetiş, Zelal, Zoro, Zümrüt.

Erkek: Akış, Aloş, Apaçi, Aslan, Badar, Balaban, Bigır, Biçer, Boris, Bozo, Buş, Cesur, Coni, Çakal, Çapar, Çomar, Duman, Ejder, Erkeç, Eskimo, Gavraş, Gobel, Garoo, Gaytar, Gudo, Gurek, Gurzo, Habate, Hamzet, Herkül, Japon, Jilet, Kalan, Kalas, Kalleş, Karabela, Karlos, Keleş, Kemikkıran, Keskin, Kobra, Komançi, Kurtboğan, Kütük, Ladin, Maço, Memati, Pala, Palas, Panter, Paşa, Potuk, Reis, Rogar, Sako, Saro, Saymaz, Sekül, Sigoş, Şabdur, Şamir, Şaron, Şerkan, Şeytan, Şihadze, Talas, Tallu, Tamate, Tamu, Tango, Tarzan, Tomas, Tomi, Toni, Topuz, Toraman, Toros, Tufan, Tüylü, Taysın, Yakışıklı, Yakut, Yapal, Yarış, Yellek, Zalım, Zalım, Zorba (Yılmaz 2004: 160).

KANGAL KÖPEĞİ'NİN GELECEĞİ

Kangal Köpekleri'nin geleceğini garantiye almak için bazı çalışmalar yapılması gerekir.

1-Aynen Damızlık Süt Sığırtı Birlikleri olduğu gibi, kangal köpeğinin yoğun olarak yetiştirildiği illerde "**Damızlık Kangal Köpeği Birlikleri**" kurulmalıdır. Bu birliklere, üye yetiştiricilere ucuz kredi, teşvik, prim gibi çeşitli kolaylıklar sağlanmalıdır. Eğer köpek yetiştiricileri bir birlik etrafında örgütlenirlerse, gelecekleri daha garanti olur. Böylece bütün köpekler kayıt altına alınmış olur. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Üniversiteler tarafından ıslah programları hazırlanarak, bilimsel bir yetiştiricilik yapılmış olur.

2-Kangal Köpeği'nin tanıtımına yönelik yoğun çalışmalar yapılmalıdır. Daha fazla festival, yarışma, şölen düzenlenmelidir. Bu konuda çekilecek film, belgesel, klip ve reklamlar Kültür Bakanlığı'na desteklenmelidir.

Kaynaklar

- Akar, A. ve Yeşilyurt, İ. (1995), *Köpek Yetiştiriciliği ve Eğitimi*. Yayınlanmamış bitirme ödevi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü, Ankara.
- Akay, M., (2000), *Köpek Bakımı*, Özgür Yayınları, İstanbul.
- Aksoy, G., (1991), "Kangal Çoban Köpekleri", *Türk Veteriner Hekimliği Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 10, Türk Veteriner Hekimleri Birliği Vakfı Yayınları, Ankara.
- Altınar, A., (1998), *Kangal ırkı köpeklerde döl verimi, yaşama gücü, büyüme ve beden ölçülerine ait özelliklerin araştırılması*, (Yayınlanmamış doktora Tezi), Ankara.
- Broadhead, P., (2003), "Karabaş Kangal Köpeği", *1. Uluslararası Kangal Köpeği Sempozyumu Bildirisi*, Sivas.
- Caferoğlu, A., (1961), "Türk onomastiğinde "Köpek" kültü", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara.
- Clutton-Brock, J., (1996), *Köpekler*, Sabah Kitapları, İstanbul.
- Çalışkaner, Ş., (1992), *Köpek Beslemenin Bilimsel Esasları*, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları. No: 1259, Ankara.
- Çelebi, M., (1992), "Kangal Çoban Köpeği (Karabaş)" *TİGEM Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: 41, TİGEM Yayınları, Ankara.

- Daşkiran, İ., (1995), *Kangal Köpeği Yetiştiriciliği*, Yayınlanmamış Doktora Semineri, A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Zootekni Anabilim Dalı, Ankara.
- Doğan, L., (2001), “Türk kültüründe hayvanlar ve hayvan isimleri”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı:12/2, Güz/II 2001, Ankara.
- Düzgüneş, O., (1976), *Hayvan Islahı*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Düzgüneş, O., (1974), *Genetik*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Gökçöl, T., (1981), *Gelişim Hayvanlar Ansiklopedisi*, Cilt 9, Gelişim Yayınları, İstanbul.
- Gökçöl, T., (1993), *Gelişim Hachette Ansiklopedisi*, Cilt 7, Sayfa 2332-2363, Sabah Yayınları, İstanbul.
- İmren, H.Y., (1998), *Kedi ve Köpek Hastalıkları*, Medisan Yayınları, Ankara.
- Reed, S., (2003), “İngiltere ve Avrupa’da Türk Köpekleri”, *I. Uluslararası Kangal Köpeği Sempozyumu*, Devran Matbaası, Ankara.
- Kangal Köpeği Standardı, (1997), *Türk Standartları Enstitüsü*, No: 12172, Ankara.
- Kangal, T., (2003), *Kangal Köpekleri*, C.Ü. Rektörlüğü, Sivas.
- Kazak, Y. ve Bakır, B., (2002), *Kangal Köpeği Yetiştirici El Kitabı*, TİGEM Ulaş Tarım İşletmesi Müdürlüğü, Sivas.
- Kırmızı, E., (1991), *Türk Çoban Köpeği ve Alman Çoban Köpeğinin döl verimi, büyütülen yavru oranı, büyüme ve beden ölçüleri yönünden karşılaştırılması*, (Yayınlanmamış doktora Tezi), İstanbul.
- Kırmızı, E., (1994), “Türk Çoban Köpeğinin Tarihçesi”, *Türk Veteriner Hekimliği Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, Türk Veteriner Hekimleri Birliği Vakfı Yayınları, Ankara.
- Koban, E. ve ark. (2003), “Kangal köpeği ile ilgili bazı soru ve sorunlara moleküler yöntemlerle cevap arama”, *1. Uluslararası Kangal Köpeği Sempozyumu Bildirisi*, Sivas.
- Meydan Larousse*, (1992), Cilt 10 ve 11. Sabah Yayınları, İstanbul.
- Milliyet Guinness Rekorlar Kitabı* (1985), Milliyet Kültür Yayınları, Milliyet Tesisleri, İstanbul.
- Nelson, D. D. ve Nelson, J. N. (1983), *The Akbash Dog*, The Akbash Dog Association International Inc. Wilmington, Delawera, USA.
- Öncül, O., (1983), *Köpekler Ailesi*, Dönmez Ofset, Ankara.
- Özbeyaz, C., (1994), “Kangal Köpekleri’nde Bazı Morfolojik Özellikler”, *Lalahan Hayvanlık Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 34, Ankara.
- Pugnetti, G., (2001), *Köpek Ansiklopedisi*, Arkadaş Yayınevi, İstanbul.
- Reed, S., (2003), “İngiltere ve Avrupa’da Türk Köpekleri”, *I. Uluslar arası Kangal Köpeği Sempozyumu*, Devran Matbaası, Ankara.
- Samsar, E. ve Akın, F., (2002), *Özel Cerrahi*, Medipress Yayınları, Ankara.
- Sims, D. E. Ve Dawydiak, O., (2003), *Livestock Protection Dogs*, OTR Publications. Centreville.
- Spira, H.R., (1982), *Canine Terminology*, Savage & Co. Pty Ltd, Brisbane.
- Tepeli, C., (1996), *Kangal ırkı çoban köpeklerinde büyüme, bazı vücut ölçüleri ve döl verimi özellikleri*, (Yayınlanmamış doktora tezi).

- Turan, N., (1984), *Türkiye'nin Av ve Yaban Hayvanları Memeliler*, Olgun Kardeşler Matbaacılık Sanayi, Ankara.
- Karacabey Tarım İşletmesi Müdürlüğü (t.y.), *Türk Çoban Köpeği Kangal, Yetiştirici El Kitabı*, Bursa.
- Yılmaz, O., (2002), Kangal Köpeği Üzerine Uluslararası Oyunlar, *Türk Ziraat Haber Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 15, Ankara.
- Yılmaz, O., (2004), *Kangal Köpeği - Tarihi, Tanıtımı, Yetiştirilmesi, Islabı*, Öztepe Matbaası, Ankara.

Özet:

Türk Çoban Köpeği Kangal üzerine yazılmış bu makalede genel olarak köpekler, Türkiye köpek ırkları ve Kangal Köpeği hakkında bilgiler verilmektedir. Kangal Köpeği'nin ırk ve genel davranış özellikleri ile birlikte, kurtlar ile olan ilişkisi de bu makalede vurgulanmıştır.

Anahtar sözcükler: Köpek, Kangal köpeği, kurt, Akbaş Köpeği, Kars Köpeği, Türk Tazısı, Tarsus Çatalburun Köpeği, Anadolu Çoban Köpeği.

Abstract:

The article is about Turkish dog breeds in general and deals particularly with the famous shepard dog known as Kangal. Together with its race and general characteristics, the article also focuses on the relationship between Kangal dogs and wolwes.

Keywords: Dog, Kangal Dog, wolf, Akbash Dog, Kars Dog, Turkish Greyhound, Tarsus Splitnose Dog, Anatolian Shepherd Dog.

Yağ istihsâl edilmek üzere zer' olunan

nebâtâtdan biri de
Susâm olub
dânelerinden yüzde elli
nispetinde Şırlağan
tesmiye olunan ve
zeytun yağı makâmında
kullanılan yağ ihrâc
olunur. Susâm sıcak
iklimde zer' olunduğu
gibi soğuk yerlerde de
neşv ü nemâ bulur.
Suriye, Haleb, Hicaz ve
Yemen vilâyetlerinde ve
Mısır'da pek güzel nemâ
bulur. Edirne, Selanik,
Konya, Kastamoni,

Diyarbakir vilâyetlerinde dahi zer' olunur.